

nun Üsküdar'ın en eski hamamı olduğu düşünülmektedir. Klasik Türk hamam mimarisinin örneklerinden bu çifte hamam 1303 (1886) yılında onarım görmüştür. Yapının ahşap camekân bölümünün sağındaki basamaklardan üst kattaki soyunma odalarına ulaşılmaktaydı. İliklik bölümleri dikdörtgen planlı olan hamamda sıcaklıklar dört eyvanlı ve dört köşesi halvet hücreli olarak planlanmıştır. Sıcaklıkta orta birim büyük kubbe, eyvanlar yarım kubbe, halvetler ise küçük kubbelerle örtülü idi. Rum Mehmed Paşa Camii'nin yakınında yer aldığı bilinen imaret de günümüze ulaşmamıştır. Rum Mehmed Paşa burası için Unkapanı'nda bir hamam, evler ve dükkânlar, Manisa'da yaptırdığı bir bedestenle Fâtih Sultan Mehmed'in kendisine hediye ettiği Dimetoka'nın Ada nahiyesindeki Toyca-Oruzlu köyünü vakfetmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarâyi, *Hadikatü'l-cevâmi'*, II, 195; Konyalı, *İstanbul Âbideleri*, s. 90-91; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 334-335; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi III*, s. 482-490; a.m.f., *Fatih Devri Mi'mârîsi*, İstanbul 1953, s. 219-223; a.m.f., *Fatih Devri Mi'mârî Eserleri*, İstanbul 1953, s. 14-16; Semavi Eyice, *İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi: Zaviyeler ve Zaviyeli Camiler*, İstanbul 1963, s. 43; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1965, II, 56; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, London 1971, s. 114-115; Cahid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 341-343; Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, I, 249-252, 375-379, 445; II, 291, 444; M. Nermi Haskan, *İstanbul Hamamları*, İstanbul 1995, s. 135-138; Ahmet Gül, *Osmanlı Medreselerinde Eğitim-Öğretim ve Bunlar Arasında Dâru'l-Hadîslerin Yeri*, Ankara 1997, s. 67; Yekta Demiralp, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri (1300-1500)*, Ankara 1999, s. 18; Abdülhamit Tüfekçioğlu, *Erken Dönem Osmanlı Mi'mârîsinde Yazı*, Ankara 2001, s. 353-354; "Eski Hamam", *İst.A*, X, 5285-5287; İ. Aydın Yüksel, "Rum Mehmed Paşa Camii ve Türbesi", *DBİst.A*, VI, 346-347.

TUĞBA ERZİNCAN

RÛM SÛRESİ

(سورة الروم)

Kur'ân-ı Kerîm'in otuzuncu sûresi.

İlk âyetlerinde Bizanslılar'dan (Rûm) bahsedildiği için bu adla anılmıştır. Mekke döneminin sonlarında nâzil olan sûrenin 17. âyetinin Medine'de indiği ileri sürülmüşse de bu rivayet isabetli görülmemiştir (M. Tâhir İbn Âşûr, XXI, 5-6). Altmış âyet olup fâsılaları "ر، م، ن" harfleridir. Rûm sûresinde müminlere cesaret veren bir girişten sonra Allah'ın varlığı, birliği, ilmi ve kudretiyle âhirete imandan söz edilmektedir. Sûrenin ilk âyetlerinde (1-7), daha

önce başlayıp Mekke döneminde devam eden İranlılar ile Bizanslılar arasındaki savaş değinilmektedir. Müslümanlar, kitap ehli olan Bizanslılar'ın puta tapan İranlılar'a galip gelmesini isterken Mekke müşrikleri bunun aksini arzu ediyordu. Ancak savaş Bizanslılar'ın aleyhine neticelenmiş ve Araplar'a yakın bazı topraklar İranlılar'ın eline geçmişti. Müşrikler bu durumu müslümanların aleyhine kullanmak istemiş, bunun üzerine nâzil olan sûrenin ilk âyetlerinde birkaç yıl içinde Bizanslılar'ın İranlılar'a galip geleceği, o zaman müminlerin sevineceği ve bütün bunların Allah'ın yardımıyla olacağı haber verilmiştir. Kaynaklar bu zaferin İslâmiyet'in Medine döneminde gerçekleştiğini yazmaktadır (Tirmizî, "Tefsîr", 30; Taberî, XXI, 20-27; İbn Kesîr, V, 341-345). Hurûf-ı mukattaa ile başlayan sûrelerin ilk âyetlerinde vahiy ve nübüvvetin ispatı konu edildiği halde Rûm sûresinin de içinde yer aldığı üç sûrede (diğerleri Meryem ve Ankebût) başka konular hakkında açıklamalar yapılmaktadır.

Sûrenin birinci bölümünde âhirete inananın dinî hayat açısından önemi üzerinde durulur. Aslında yaratılıştan sahip kılındığı akıl sayesinde Allah'ın her yerde var olan kanunlarını müşahede edebilen kimse tabiatın ve insan türünün boşuna yaratılmadığını anlar. Birçok âyette belirtildiği gibi gökler ve yer insan için, insan da Allah'a kul olmak için yaratıldığına göre (ez-Zâriyât 51/56) ölümünden sonra ikinci hayatın varlığı zaruri hale gelir. Dünya hayatında iman edip yararlı işler yapanlar âhirette rableriyle karşılaşacakları cennette bulunacaklar, Allah'ın âyetlerini ve âhiret hayatını inkâr edenler ise kötü âkibe mârüz kalacaklardır ve taptıkları putlar kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır (âyet: 8-16).

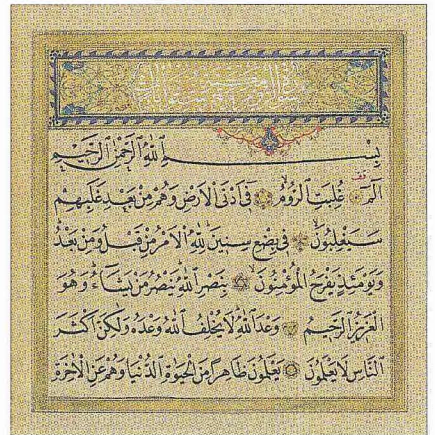
İkinci bölümde, gece ve gündüz vakitlerinde Allah'ı anmanın gereği vurgulanıp kâinatta bütün övgülerin O'na has olduğu ifade edildikten sonra tabiatın yaratılışı ve işleyişinden çeşitli örnekler verilir. Cenâb-ı Hak'ın varlığına, birliğine, yaratıcılığın temel ilkelerini oluşturan ilim, kudret ve iradesinin yetkinliğine deliller getirilir. Bu arada insan türünün devamı için gerekli olan evlilik müessesesinin temel ilkelerinin maddî ve ruhî tatmin, sevgi ve merhamet olduğu ifade edilir (âyet: 21). İnsan hayatı için elverişli olan güneş sisteminin düzeninin O'nun emrinde olduğu bildirilir ve dilediği zaman bu düzenin bozulup ikinci hayatın başlayacağı beyan edilir (âyet: 25-27). Ardından tevhid inancı bir temsille açıklandıktan sonra Hz. Pey-

gamber'e hitap edilerek ondan müşriklerle itifat etmemesi ve Allah'ın insan türünün fitratına yerleştirdiği dosdoğru dinin (Hanîf) gereklerini yerine getirmesi istenir. Şirkin insan onurunu kırıp şahsiyeti zedelediği belirtilir, karşılıksız yardımda bulunmaya teşvik edilir, yine tabiatın işleyişinden örnekler verilip tevhid inancı pekiştirilir. Tekrar Resûlullah'a hitap edilerek onun, yetenekleri tıpkı bir ölüdeki gibi mânevî âleme kapalı olanlara ve sağırlara hedayet yolunu gösteremeyeceği ifade edilir, bunların yerine Allah'ın âyetlerine içtenlikle inanıp O'na teslim olanlara önem vermesi istenir (âyet: 17-53).

Sûrenin bundan sonraki kısmında tekrar âhiret hayatına geçilir; insanın dünyaya gelişinden itibaren geçirdiği merhalere işaret edilerek kıyamet söz konusu edilir. O gün günahkârların ve özellikle zalimlerin kabul edilecek hiçbir mazeretlerinin olmayacağı, hiçbir temennilerinin karşılık bulmayacağı belirtilir (âyet: 54-57). Sûrenin son üç âyetinde aklını gerçeklere yönelten, gönlünü de onlara açık tutan kimselere Kur'an'da her çeşit misalin getirildiği, ancak küfre ve inkâra sapanların bundan etkilenmeyeceği anlatılır. Resûl-i Ekrem'e hitap edilerek hakkın galip geleceği konusundaki ilâhî vaadin bir gün mutlaka gerçekleşeceği belirtilir. Bunun için sabretmesi ve işin iç yüzüne vâkıf olmayanların kendisini hafife almasından etkilenmemesi istenir.

İslâmiyet'in doğuşundan on yıl kadar sonra nâzil olduğu anlaşılan Rûm sûresinde Mekki sûrelerde en çok vurgulanan Allah'ın birliğine ve âhirete iman konula-

Rûm sûresinin ilk âyetleri

rı işlenmiş, bu arada imandan sonra yaratana yönelik en büyük görev olarak namaz, yaratılmışlara yönelik en büyük görev olarak malî yardım üzerinde durulmuş, başarmak için de sabır ve samimiyet tavsiye edilmiştir.

Bazı tefsir kaynaklarında Übey b. Kâ'b yoluyla Hz. Peygamber'e nisbet edilen, "Rûm sûresini okuyan kimseye yer ve gök arasında Allah'ı tesbih eden meleklerin sayısının on katı mükâfat verilir, o gün ve gecede kaybettiği sevapları kazanmış olur" meâlindeki rivayetin (meselâ bk. Zemahşerî, IV, 590; Beyzâvî, III, 353) mevzû olduğu kabul edilmiştir (Zemahşerî, I, 346; Muhammed et-Trablusî, II, 719). Rûm sûresi hakkında yapılan çalışmalar arasında Abdülmün'im Abdüşşeffî Seyyid Hasan'ın *Nemâzic mine'l-ḥaḍâreti'l-Ḳur'âniyye fî sûreti'r-Rûm* (Kahire 1985) ve Abdülhamîd Zeynüddin Rızâ Hûce'nin *ed-Da'ive ila'llâh fî sûreti'r-Rûm* (doktora tezi, 1410/1990, el-Câmiatü'l-İslâmiyye [Medine]) adlı eserleri zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Atâr), Beyrut 1415/1995, XXI, 20-27; Vâhidî, *Es-bâbü'n-nüzûl*, Kahire 1379/1959, s. 197; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Riyad 1418/1998, I, 346; IV, 590; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, Beyrut 1410/1990, III, 353; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Ḳur'âni'l-'azîm*, Beyrut 1385/1966, V, 341-345; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedîdî'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408/1987, II, 719; Abdüllah Mahmûd Şehhâte, *Ehdâfû külli sûre ve makâşidühâ fi'l-Ḳur'âni'l-Kerîm*, Kahire 1980, I, 289-292; M. Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, Beyrut 1420/2000, XXI, 5-13; Ca'fer Şerefeddin, *el-Mevsû'atü'l-Ḳur'âniyye ḥaşâ'işü's-süver*, Beyrut 1420/1999, VII, 1-25; Zuhûr Ahmed Azher, "er-Rûm", *UDMİ*, X, 395-396; Seyyid Muhammed Hüseynî - Mahbûbe Müezzîn, *DMT*, IX, 363-364.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

RÜME KUYUSU

(بئر رومة)

Medine'de

Hz. Osman tarafından satın alınarak vakıf haline getirilen kuyu.

Medine'nin güneybatısında yer alan Akik vadisinin aşağı kısmında sel sularının toplandığı yerde şehrin en eski kuyularından biridir. İlk defa kimin tarafından kazıldığı bilinmeyen kuyu bir ara kapanmış, İslâmiyet'in doğuşu sırasında Müzeyneliler'den biri tarafından yeniden açılmıştır. Adını, bu kuyudan insanlara su dağıtan Rûme adlı bir kadından veya daha sonra mülkiyetini ele geçiren Rûme el-Gıfârî adlı şahıstan ya da Akik'in bu bölgesinin aynı isimle anılmasından aldığı rivayet edilmektedir (Belâzûrî, II, 200).

Hicretten sonra müslümanlar Medine'de içme suyu sıkıntısı çekmeye başladı. Şehrin içme suyu kaynaklarının başında gelen Rûme Kuyusu'nun sahibi olan ve bazı rivayetlerde yahudi olduğu bildirilen kişi kuyunun suyunu satıyordu. Resûlullah ona ücret almaktan vazgeçmesini teklif edince geçim için başka bir gelirinin bulunmadığını belirterek bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, kuyuyu satın alıp müslümanların istifadesine sunacak şahsa bu hizmetine karşılık olarak cennetin verileceğini, bütün günahlarının bağışlanacağını, kendisine cennette bu kuyudan daha güzel bir su kaynağının verileceğini bildirdi (Buhârî, "Müsâkât", I, 74; Tirmizî, "Menâkıb", 57; İbn Sa'd, I, 392). Hz. Osman, Rûme Kuyusu'nu satın almak istedi. Sahibi tamamını satmaya yanaşmayınca yarı hissesini alarak kuyuyu nöbetleşe kullanmak üzere onunla anlaşma

Rûme Kuyusu

yaptı. Daha sonra ortağı kendi hissesini de satmak isteyince tamamını aldı ve müslümanların kullanımına sundu. Kaynaklarda Hz. Osman'ın Rûme Kuyusu'na 20.000, 30.000, 35.000 veya 40.000 dirhem ödediği rivayet edilir. Bu rivayetlerden aynı zamanda Hz. Osman'ın kuyunun tabanını genişleterek suyunu arttırdığı anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber, Bi'rû Osman adıyla da meşhur olan Rûme suyundan Hendek Gazvesi'nde içerek suyun tadını övmüştür (a.g.e., I, 390, 392). Hz. Osman'ın İslâm'da ilk vakıf örneklerinden biri olan bu davranışı Resûl-i Ekrem tarafından övüldüğü gibi Medineliler'in hâfızasında da derin izler bırakmıştır. Hz. Osman, evini kuşatan isyancıları vazgeçirebilmek için onlara Rûme Kuyusu'nu satın alması ve Tebük ordusunu donatması gibi cennetle müjdelenmesine vesile olan iyiliklerini de hatırlatmıştır.

Ömer b. Abdülazîz gibi Medine valileri tarafından Rûme Kuyusu'na özel önem verilmiş ve taşla örülerek muhkem hale getirilmiştir. Ancak Abbâsiler döneminde Medine'nin nüfusunun azaldığı yıllarda şehir merkezinden oldukça uzakta bulunan Rûme Kuyusu'nun suyuna ihtiyaç duyulmadığı da olmuştur. Bununla birlikte kuyu Medine'nin en kaliteli suyu olma özelliğini hiçbir zaman kaybetmemiş ve Medine'ye gelenler tarafından ziyaret edilmiştir (İbn Cübeyr, s. 151; İbn Battûta, I, 144). Daha sonra kullanılamaz hale gelen kuyuyu 750'de (1349) Mekke Kadısı Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed et-Taberî ıslah etmiş ve suyunu arttırmak için tabanını tekrar genişletmiştir. Medine'ye üç defa giden Ayyâşî (ö. 1090/1679), şehre uzaklığından dolayı Rûme Kuyusu'nu ancak bir defa ziyaret edebildiğini kaydeder (*er-Rihletü'l-^sAyyâşîyye*, I, 268). 1040 (1630-31) yılında yeniden tamir edilen kuyunun çevresi ağaçlandırılmış ve yanına küçük bir

Rûme Kuyusu